

เกณฑ์ตัดสินการวิสามัญฆาตกรรมในเชิงพุทธจริยศาสตร์

The Criteria for Judging Extrajudicial Killings in Buddhist Ethics

ไพฑูริย์ มุละสิวะ

Phathairat Mulasiwa

สถานีตำรวจภูธรกุดชุม จังหวัดยโสธร

Kut Chum Provincial Police Station, Yasothon Provinc.

Corresponding Author's Email: Police.phathairat@gmail.com

Received: October 11, 2024; **Revised:** December 18, 2024; **Accepted:** December 20, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) แนวคิดเรื่องการวิสามัญฆาตกรรม พบว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในชีวิตของตนซึ่งกฎหมายได้บัญญัติรับรองไว้ ผู้ใดจะล่วงละเมิดสิทธิในชีวิตของคนอื่นไม่ได้ เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และควบคุมมิให้อาชญากรรมเกิด แต่ถ้าเจ้าหน้าที่รัฐผู้ใดกระทำเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ ย่อมรับผิดชอบเป็นรายบุคคลไป 2) แนวคิดเรื่องพุทธจริยศาสตร์ พบว่าการกระทำที่มีค่าทางจริยธรรม การตัดสินว่าการกระทำเช่นนี้ถูกและการกระทำเช่นนั้นผิด โดยพิจารณาจากเกณฑ์หลักคือเจตนาอกุศลมูลและเกณฑ์รองคือมโนธรรมสำนึก และ 3) เกณฑ์การตัดสินการวิสามัญฆาตกรรมในเชิงพุทธจริยศาสตร์ พบว่าการวิสามัญฆาตกรรม ถือเป็นการฆ่าโดยเจ้าพนักงานได้กระทำตามหน้าที่หรืออยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้น ในทางกฎหมายกำหนดให้ยกเว้นความผิดให้แก่เจ้าพนักงาน ในทางพุทธจริยศาสตร์ถือว่าไม่มีเจตนาฆ่าด้วยอกุศลมูล แต่เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนและป้องกันตนเอง ไม่ถือว่าผิดทางพุทธจริยศาสตร์ แต่อาจผิดศีลข้อ 1 ปาณาติบาตที่สามารถขอโทษกรรมได้ด้วยการทำงานบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายที่ตนไม่มีเจตนามุ่งหวังที่จะฆ่าด้วยอกุศลมูล แต่เป็นการป้องกันตนเองและเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยให้ประชาชน

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์; วิสามัญฆาตกรรม; เกณฑ์การตัดสิน

Abstract

This academic article has the following objectives: 1) The concept of extrajudicial killings found that every human being has the right to their own life, which is guaranteed by law. No one shall violate the right to life of others. State officials have a duty to maintain peace and order in society and to control crimes from occurring. However, if any state official acts beyond the limits specified by law, he/she shall be held individually liable. 2) The concept of Buddhist ethics found that actions that have ethical value, the judgment of whether such an action is right or wrong, is considered by the main criterion of evil intention and the secondary criterion of conscience. 3) The criteria for judging extrajudicial killings in Buddhist ethics found

that extrajudicial killings are considered killings that officers perform in the performance of their duties or are under the control of officers while performing their duties. In the law, officers are exempted from guilt. In Buddhist ethics, it is considered that there is no intention to kill with evil intentions, but it is the performance of duties to maintain peace and order for the people and to protect oneself. It is not considered wrong in Buddhist ethics. But it may violate the first precept, killing, which can be forgiven by making merit and dedicating the merit to the deceased, whom one did not intend to kill with evil roots, but rather to protect oneself and maintain peace and order for the people.

Keywords: Buddhist Ethics; Extrajudicial Killings; Judging Criteria

บทนำ

ในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองหรือชุมชน หรือป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในสังคมหรือชุมชนนั้น อาจมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั่วไป และบ่อยครั้งที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้วิธีการซึ่งมีหน้าที่ป้องกันมิให้อาชญากรรมเกิดขึ้นในบางพื้นที่ หรือในบางชุมชน อาจเน้นไปในการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) เป็นพิเศษ เช่น ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือในพื้นที่ที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อประสิทธิภาพในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้น เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้กระทำความผิด ทำให้ประชาชนถึงแก่ความตายหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “การวิสามัญฆาตกรรม” (สนธิ สนั่นศิลป์, 2543) แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้กำลังทางกายภาพในการตรวจค้นผู้ต้องสงสัยและจับกุมผู้กระทำความผิด แต่ก็ไม่มีตัวบทกฎหมายในส่วนไหนที่ให้อำนาจกับเจ้าพนักงานปกครองหรือตำรวจที่จะทำวิสามัญฆาตกรรม หรือสังหารผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาจนกระบบกฎหมายแต่อย่างใด

ในปัจจุบันนี้ คำว่า “วิสามัญฆาตกรรม” ตามความเข้าใจของคนทั่วไป มักจะหมายถึงการประหารชีวิตนอกกระบบกฎหมาย หรือการสังหารผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาโดยผิดกฎหมาย (Extra-judicial Execution หรือ Summary Execution) (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2540) กล่าวคือ การที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจพิเศษฆ่าหรือสังหารผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหา หรือยิงทิ้งผู้ร้ายหรือผู้กระทำความผิดอุกฉกรรจ์ ซึ่งเป็นอาชญากรสำคัญซึ่งกระทำความผิดทางอาญาในข้อหาที่มีโทษหนักถึงขั้นประหารหรือจำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกตั้งแต่ยี่สิบห้าปีถึงห้าสิบปี หรือเป็นอาชญากรพิเศษ เช่น ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับกบฏหรือแบ่งแยกดินแดนหรือการก่อการร้ายหรือความผิดต่อพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ฯลฯ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือชุมชนและเพื่อยุติเหตุร้ายให้สงบลงได้โดยเร็ว จึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในแต่ละครั้งเป็นสำคัญ หากมีการต่อสู้ขัดขวางหรือมีการใช้ความรุนแรงกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติราชการตามหน้าที่อันเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและร่างกายของเจ้าหน้าที่รัฐแล้ว เจ้าหน้าที่รัฐย่อมมีสิทธิป้องกันชีวิตและร่างกายของตนได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ที่กำหนดว่า “ผู้ใดจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ การกระทำนั้นเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้นั้นไม่มีความผิด” (วิกรณ์ รักษ์ปวงชน และวิมาน กฤตพลวิมาน, 2562)

แต่อย่างไรก็ดี การวิสามัญฆาตกรรมไม่อาจกระทำได้ แม้ผู้ตายเป็นคนร้ายหรือผู้ก่อความไม่สงบเรียบร้อยหรืออาชญากรคนสำคัญก็ตามที่ เจ้าหน้าที่รัฐก็ย่อมถูกดำเนินคดีในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาได้เช่นกัน เว้นแต่จะอ้างเหตุป้องกันตัว ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งต้องกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายและพอสมควรแก่เหตุประกอบกันด้วย จึงจะพ้นความผิดได้ หากเป็นการกระทำโดยประมาทหรือทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยไม่เจตนาแล้ว เจ้าหน้าที่รัฐก็ต้องถูกดำเนินคดีทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 290 ที่กำหนดไว้ว่า “ผู้ใดมิได้มีเจตนาฆ่า แต่ทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี ถ้าความผิดนั้นมีลักษณะประการหนึ่งประการใด ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 289 ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงยี่สิบปี (วิกรม รัชชูปวงชน และวิมาน กฤตพลวิมาน, 2562)

อย่างไรก็ตาม ในเชิงพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักการแห่งความประพฤติและวิธีการปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน และผู้หมดจดจากกิเลส กล่าวคือ เป็นจริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนให้ชาวพุทธดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท (พระเทวินทร์ เทวินโท, 2549) พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด (วศิน อินทสระ, 2549) ดังนั้น พุทธจริยศาสตร์จึงเป็นหลักหรือแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ที่ทำให้ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามเกิดความสุขทั้งทางกายและใจ

จากการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดการวิสามัญฆาตกรรมดังกล่าว การวิสามัญฆาตกรรมถือว่าเป็นการกระทำที่เจ้าหน้าที่รัฐฆ่าผู้อื่นตายโดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการตามอำนาจหน้าที่ หรือฆ่าผู้อื่นตายระหว่างที่เขายู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่รัฐ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธ จริยศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักการ ประพฤติ การปฏิบัติหรือเกณฑ์การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ และเกณฑ์วัดหรือตัดสินว่าการวิสามัญฆาตกรรมนั้นคืออะไร และเกณฑ์นั้นสามารถนำไปวัดหรือตัดสินใจความถูก-ผิด ความเหมาะสม-ไม่เหมาะสม ฯลฯ โดยมีเกณฑ์การวัดหรือตัดสินหลัก ได้แก่ อกุศลมูล และเกณฑ์การวัดหรือตัดสินรอง ได้แก่ มโนธรรมสำนึกของผู้กระทำ ซึ่งสามารถใช้วัดหรือตัดสินคุณค่าของมนุษย์และหลักนิติปรัชญาที่มุ่งปกป้องและคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่รัฐและส่วนรวมเป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรม

หลักการพื้นฐานของการวิสามัญฆาตกรรมนั้น คือการกระทำที่เจ้าหน้าที่รัฐฆ่าผู้อื่นโดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายให้อำนาจแก่ตน หรือฆ่าผู้อื่นตายระหว่างที่เขายู่ในการควบคุมของตน ซึ่งเป็นการกระทำที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถทำได้ โดยถือว่าเป็นการป้องกันตัวโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้ากระทำพอสมควรแก่เหตุ เจ้าหน้าที่รัฐไม่มีความผิด แต่ถ้ากระทำเกินกว่าเหตุ เจ้าหน้าที่รัฐย่อมมีความผิดทางอาญา (วิกรม รัชชูปวงชน และวิมาน กฤตพลวิมาน, 2562)

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “วิสามัญฆาตกรรม” นั้น เป็นคำนาม หมายถึง การสังหารชีวิตผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญาร้ายแรง โดยเจ้าพนักงานไม่มีเจตนาที่จะฆ่าผู้กระทำความผิด เพียงแต่ใช้สิทธิในการป้องกันตนเองเนื่องจากผู้กระทำความผิดขัดขวางการจับกุมด้วยการใช้อาวุธร้ายแรงซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อเจ้าพนักงานหรือผู้บริสุทธิ์ได้ คำว่า “วิสามัญฆาตกรรม” ยังใช้เป็นคำกริยาได้ด้วย เช่น คนร้ายยิงต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ สุดท้ายก็ถูกวิสามัญฆาตกรรม (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554)

วิสามัญฆาตกรรม (Extrajudicial Killing) เป็นแนวคิดที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานฆ่าผู้อื่นตายโดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือฆ่าผู้อื่นตายระหว่างที่เขายู่ในความควบคุมของตน โดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติราชการตามหน้าที่วิสามัญฆาตกรรมนั้นเป็นฆาตกรรมที่เจ้าพนักงานกระทำโดยปราศจากการอนุมัติตามกระบวนการยุติธรรมหรือตามวิถีทางแห่งกฎหมาย (พิชัย นิลทองคำ, 2562) เพราะฉะนั้น โดยสภาพแล้ว จึงเป็นความผิดตามกฎหมาย

โดยหลักการแล้วไม่มีกฎหมายใดให้อำนาจเจ้าพนักงานฆ่าหรือทำร้ายคนร้ายหรือผู้ต้องสงสัยได้ เพราะบุคคลทุกคนไม่ว่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงและมีอัตราโทษตามกฎหมายมากน้อยเพียงใด ก็ย่อมมีสิทธิที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม มีสิทธิได้รับการสอบสวนและพิจารณาคดีอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม เจ้าพนักงานไม่มีสิทธิตัดสินความผิดและลงโทษบุคคลเหล่านั้นด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ดี กฎหมายกำหนดข้อยกเว้นให้เจ้าพนักงานอาจใช้กำลังทางกายภาพกับคนร้ายหรือผู้ต้องสงสัยได้ใน 2 กรณี ดังนี้ (พิชัย นิลทองคำ, 2562)

กรณีที่ 1 เจ้าพนักงานกระทำไปเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นอันตราย ซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึงพอสมควรแก่เหตุ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 หรือ

กรณีที่ 2 เจ้าพนักงานได้กระทำไปเพื่อป้องกันเหตุทั้งหลายที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ แห่งเรื่องในการจับกุม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83

จากข้อยกเว้นทั้ง 2 กรณีนั้น ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใดกระทำไปเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือผู้อื่นให้พ้นจากอันตราย ซึ่งละเมิดต่อกฎหมายและเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึงและกระทำไปพอสมควรแก่เหตุ และเจ้าพนักงานกระทำไปเพื่อป้องกันเหตุที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ในการจับกุมผู้ต้องหาเท่านั้น แต่ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใดกระทำไปเกินสมควรแก่เหตุและพฤติการณ์ดังกล่าว ย่อมรับผิดชอบเป็นรายบุคคลไป

เมื่อมีการตายเกิดขึ้นอันเกิดจากการวิสามัญฆาตกรรม กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานปกครองหรือตำรวจมีอำนาจสอบสวนเพื่อทราบว่าผู้ตายเป็นใคร มีภูมิลำเนาอยู่ที่ไหน มีบิดาและมารดา สามียหรือภรรยา หรือญาติหรือไม่ และตายด้วยสาเหตุใด ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรค 3 กำหนดเอาไว้ว่า “ในคดีฆาตกรรม ซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่...” (พิชัย นิลทองคำ, 2562) เมื่อมีการกระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าว เจ้าหน้าที่รัฐจึงตกเป็นผู้ต้องหาและต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดอาญาอื่นๆ ดังนั้น กระบวนการทางกฎหมายในการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่และทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนถึงแก่ความตายนั้น

มีขั้นตอนพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและเพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ (มนตรี จิตรวิวัฒน์, 2530) โดยเริ่มต้นจากการชันสูตรพลิกศพที่ต้องมีพนักงานอัยการ พนักงานฝ่ายปกครอง และแพทย์ เข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรค 4 และวรรค 5 บัญญัติให้การทำสำนวนชันสูตรพลิกศพโดยพนักงานสอบสวนร่วมกับพนักงานอัยการแล้วให้พนักงานอัยการทำคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เพื่อให้ศาลไต่สวนและทำ คำร้องสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และพฤติการณ์ที่ตายเป็นอย่างไร ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้ตาย ให้กล่าวว่าเป็นคนทำร้ายเท่าที่จะทราบได้ (คณี ภาไชย, 2548)

แม้จะมีกฎหมายบัญญัติให้มีการชันสูตรพลิกศพในการณัติตายผิดธรรมชาติ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 วรรค 2 ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าตัวตาย ถูกผู้อื่นทำให้ตาย ถูกสัตว์ทำให้ตาย ตายโดยอุบัติเหตุ และตายโดยยังไม่ปรากฏเหตุก็ตาม (พิชัย นิลทองคำ, 2562) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าพนักงานตำรวจได้ตรวจสอบหาสาเหตุแห่งการตายว่า ผู้ตายเป็นใคร มีแหล่งที่อยู่ที่ไหน มีบิดามารดา สามีหรือภรรยาหรือญาติหรือไม่ และตายด้วยสาเหตุใด ฯลฯ นอกจากนั้นยังมุ่งคุ้มครองสิทธิของบุคคลโดยทั่วไปอีกด้วย

ขอยกตัวอย่างกรณีคดีที่เกิดขึ้น เช่น คดีการตายของผู้ต้องสงสัย ซึ่งเป็นแกนนำคนหนึ่งผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา เจ้าหน้าที่ทหารพรานผู้ควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยอ้างว่าเสียชีวิตเพราะโดนกระสุนปืนจากเหตุคนร้ายบุกชิงตัวผู้กระทำความผิดคดีความมั่นคงต่อราชอาณาจักร ซึ่งศาลเชื่อว่าจริง แต่กลับสวนทางกับมุมมองนักกฎหมายและนักสิทธิมนุษยชนชาวมุสลิม ที่ตั้งคำถามว่า “แล้วร่องรอยฟกช้ำเหล่านั้นมาจากไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร” (ศูนย์ทนายความมุสลิม, 2567) คดีที่คนร้ายถูกกล่าวหาว่าใช้ปืนยิงวางรถยนต์เพื่อป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องสงสัยหรือคนร้าย เป็นเหตุให้กระสุนปืนถูก ด.ช. A (นามสมมุติ) เสียชีวิตและเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าจับกุมและวิสามัญฆาตกรรม จนมีข้อสังเกตและข้อเรียกร้องในกรณีนี้ที่เจ้าหน้าที่ดำเนินการดังกล่าวเกินกว่าเหตุหรือไม่ (ศูนย์ทนายความมุสลิม, 2567) จากกรณี 2 คดีตัวอย่างที่เกิดขึ้นดังกล่าว เป็นเพียงการยกตัวอย่างกรณีของคดีที่เกิดการตายโดยผิดธรรมชาติและเป็นคดีที่สะท้อนให้เห็นถึงกระแสความไม่เข้าใจที่อาจนำไปสู่การไม่ยอมรับและความไม่มั่นใจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเจ้าหน้าที่ตำรวจและกระบวนการพิสูจน์ความถูกต้อง ผ่านกระบวนการทางนิติวิทยาศาสตร์

แนวคิดเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์

ความหมายของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอันดีงาม ตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิต หรือความดีอันสูงสุดของมนุษย์

หลักเกณฑ์และลักษณะของการตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์

ปัญหาหลักที่พุทธจริยศาสตร์กล่าวถึงและอภิปรายกันมากคือ การกระทำที่มีค่าทางจริยธรรมที่กล่าว ว่าดี ถูก หรือควรนั้นเป็นอย่างไร ใช้เกณฑ์อะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำเช่นนี้ถูกและการกระทำเช่นนั้น ผิดหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการศึกษาปทัฏฐานหรือมาตรการทางจริยธรรมในการตัดสินการกระทำที่ถูก ผิด ดี หรือชั่วของมนุษย์นั่นเอง

ศีลธรรมเป็นส่วนที่กล่าวถึงการกระทำทางไตรทวารที่มีค่าทางจริยธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์ว่า ต้องดำเนินไปเพื่อการเข้าถึงเป้าหมายอันเป็นสัจธรรมนั้น เพราะถ้าไม่มีเป้าหมายในการกระทำ การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ก็ไม่อาจจะบอกได้ว่าการกระทำดังกล่าวนี้ถูกหรือผิดได้ เป็นแต่สักว่าทำแล้ว กำลังทำ หรือทำอยู่ เท่านั้น หากมูลเหตุจูงใจเบื้องต้นและเป้าหมายอันเป็นที่สุดมิได้ แต่เมื่อบุคคลเชื่อว่า สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับ ชีวิต เช่น เห็นว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุด เป็นต้น การกระทำต่าง ๆ ซึ่งกล่าวว่าดี ถูก และควร ย่อมนำไปสู่ ความสุขอันเป็นเป้าหมายนั้น

เกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมที่จะตัดสินว่าสิ่งนี้ถูก ผิด ควร ไม่ควร จึงต้องอาศัยเป้าหมายเป็น แนวทาง เปรียบเหมือนไม้บรรทัดซึ่งมีปลายข้างหนึ่งเป็นเป้าหมายของการวัด และมาตราวัดบนไม้บรรทัดเป็น เครื่องวัดว่าการกระทำนั้นนำไปสู่เป้าหมาย หรือเข้าไปใกล้ภาวะสุดท้ายแห่งการกระทำมากน้อยแค่ไหน แต่ปัญหาอยู่ที่ว่ามาตรการวัดและตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมเหล่านั้นในพุทธจริยศาสตร์คืออะไร และมีอะไรบ้าง นี่คือนิยามที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

สิ่งที่เป็นมาตรการทางจริยธรรมที่จะตัดสินว่า การกระทำใดเป็นกุศลกรรมและเป็นอกุศลกรรม คือ สิ่งที่เป็นมาตรการทางจริยธรรมที่จะตัดสินความเป็นกุศลกรรม คือ กุศลมูล 3 ได้แก่ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง และสิ่งที่เป็นมาตรการทางจริยธรรมที่จะตัดสินความเป็นอกุศลกรรม คืออกุศลมูล 3 ได้แก่ ความ โลภ ความโกรธ ความหลง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 353/373) พระพุทธศาสนาสอนว่าการกระทำทั้งที่ถูกและผิดนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่เป็นไปอย่างเสรี แต่เป็นเสรีภาพที่ สัมพันธ์กับกฎของเหตุและผล และที่สำคัญคือความตั้งใจหรือเจตนาอันแรงกล้าของบุคคลที่มีต่อการกระทำ นั้นๆ

โดยนัยนี้ อาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์มีเจตจำนงเสรีในการทำกรรมซึ่งเป็นเจตจำนง เสรีที่สัมพันธ์กับเหตุผล กล่าวคือความเป็นเหตุเป็นผลกันทางศีลธรรม เพราะถ้าหากบุคคลไม่มีเจตจำนงเสรีใน การทำกรรม กรรมนั้นย่อมไม่เป็นอันทำ และไม่อาจจะกล่าวได้ว่าถูกหรือผิด เพราะเป็นเพียงการกระทำทาง กาย ทางวาจาและทางใจเท่านั้น ความดี ชั่ว ถูก หรือผิดตามเจตจำนงผู้กระทำให้ย่อมไม่มี เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลมีเจตจำนงเสรีในการกระทำ การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมประกอบด้วยความจงใจหรือเจตนาที่ เป็นธาตุแห่งการริเริ่มหรือเริ่มต้นครั้งแรกอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ การกระทำที่ประกอบด้วยความจงใจหรือ เจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งนี้เอง พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นกุศลกรรม หรืออกุศลกรรม เจตนาหรือความจงใจใน การทำกรรมที่เป็นเจตจำนงเสรีนี้เป็นผู้กระทำให้การกระทำที่ถูกต่างจากการกระทำที่ผิด และเป็นมาตรการ ตัดสินการกระทำที่มีค่าทางจริยธรรม

เจตนาเป็นมาตรการตัดสินการกระทำตามหลักพุทธจริยศาสตร์ แต่เจตนาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ

สำหรับตัดสินการกระทำของมนุษย์ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีเกณฑ์หลักและเกณฑ์รองเพื่อใช้ร่วมกันในการตัดสินว่ากากระทำนั้น ถูกหรือผิด สมควรหรือไม่สมควร เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เกณฑ์ตัดสินคุณค่าเชิงจริยธรรมในพระพุทธศาสนามี 2 ระดับ คือ เกณฑ์หลักและเกณฑ์รอง เกณฑ์หลักสำหรับตัดสินความที่กรรมเป็นกุศลหรืออกุศล โดยใช้เจตนาและสภาวะแห่งธรรมนั้นที่ส่งผลต่อจิต และเกณฑ์รองคือใช้มนโธธรรมของตนเอง การยอมรับของบัณฑิต และพิจารณาลักษณะและผลของการกระทำ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) ดังนี้

1. เกณฑ์หลัก

เกณฑ์หลัก คือเกณฑ์ที่ตัดสินด้วยความเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล โดยพิจารณามูลเหตุว่า เป็นเจตนาเกิดจากกุศลมูล หรือเกิดจากอกุศลมูล และพิจารณาตามสภาวะว่าเป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตสบาย ไร้โรคปลอดโปร่งผ่องใสสมบูรณ์หรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นรอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ช่วยให้กุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายลดน้อยลง หรือทำให้กุศลธรรมลดน้อยลง อกุศลธรรมทั้งหลายงอกงามขึ้น ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร(คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

เกณฑ์หลักฝ่ายอกุศลพิจารณาการกระทำที่เกิดจากอกุศลมูลซึ่งเกิดจากโลภะ โทสะ โมหะ เมื่อการกระทำเกิดจากกิเลสเหล่านี้ตัวใดตัวใดตัวหนึ่ง ย่อมส่งผลต่อจิต ทำให้จิตขุ่นมัวเศร้าหมอง เมื่อจิตขุ่นมัวเศร้าหมองก็ปิดกั้นแสงสว่างแห่งปัญญา กลายเป็นคนเห็นผิด ไม่มีโยนิโสมนสิการในการกระทำ ทำให้บุคคลทำอกุศลกรรมอย่างอื่นได้มากมาย จิตที่ตั้งไว้ผิดเพี้ยนทำให้ได้รับความเสียหายยิ่งกว่าความเสียหายที่โจรเห็นโจรหรือผู้จองเวรเห็นผู้จองเวร จะพึงทำให้แก่กัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 25/42/39) จิตที่ไม่ได้ฝึก ไม่ได้คุ้มครอง ไม่ได้รักษา ไม่ได้สำรวมแล้วย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 20/39/7) จึงตัดสินได้ว่าเมื่อเริ่มต้นด้วยการกระทำที่เป็นอกุศलय่อมนำไปสู่ความเสื่อมแน่นอน

ส่วนเกณฑ์หลักฝ่ายกุศลพิจารณาการกระทำที่เกิดจากกุศลมูลซึ่งเกิดจากอโลภะ อโทสะ อโมหะ เมื่อการกระทำเกิดจากกุศลมูลเหล่านี้ตัวใดตัวใดตัวหนึ่ง ย่อมส่งผลต่อจิต ทำให้จิตผ่องใส เมื่อจิตผ่องใสก็เปิดโอกาสแห่งการพัฒนาปัญญา กลายเป็นคนเห็นถูกต้อง มีโยนิโสมนสิการในการกระทำ ทำให้บุคคลทำกุศลกรรมอย่างอื่นได้มากมาย จิตที่ตั้งไว้ชอบยอมอำนาจให้ได้ผลที่ประเสริฐยิ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 25/43/39) และจิตที่ได้ฝึก ได้คุ้มครอง ได้รักษา ได้สำรวมแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 20/40/7) จึงตัดสินได้ว่าเมื่อเริ่มต้นด้วยการกระทำที่เป็นกุศलय่อมนำไปสู่ความเจริญแน่นอน

2. เกณฑ์รอง

เกณฑ์รอง คือเกณฑ์ที่ตัดสินด้วยการใช้มนโธธรรมคือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองพิจารณาว่า การที่กระทำนั้นตนเองติเตียนตนเองได้หรือไม่ เสียความเคารพตนเองหรือไม่ และพิจารณาความยอมรับของบัณฑิตชน ว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับกันหรือไม่ บัณฑิตชื่นชมสรรเสริญ หรือตำหนิติเตียน รวมทั้งพิจารณาลักษณะ (วิธีการในการกระทำ) และผลของการกระทำต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ว่าเป็นการเบียดเบียนตนและผู้อื่นหรือไม่

เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข หรือเป็นไปเพื่อโทษทุกข์ ทั้งแก่ตน และผู้อื่นหรือไม่

เกณฑ์รองตัดสินโดยถือมโนธรรมสำนึกความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาร่วมกับเกณฑ์หลักเพื่อให้การตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมเป็นไปด้วยความละเอียดขึ้น โดยพิจารณาว่าการกระทำที่เป็นอกุศลนั้นเกิดจากการขาดมโนธรรมสำนึก ทำไปแล้วบังจิตติเตียน เป็นการเบียดเบียนตนและคนอื่น และเป็นไปเพื่อทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมส่งผลให้จิตชุ่มมัวเศร้าหมอง และนำไปสู่การกระทำที่เป็นอกุศลได้อีกมากมาย

เกณฑ์รองฝ่ายกุศลนี้ พิจารณาว่าการกระทำที่เป็นกุศลนั้นเกิดจากการมีมโนธรรมสำนึก ทำไปแล้วบังจิตสรรเสริญ เป็นการเกื้อกูลตนและคนอื่น และเป็นไปเพื่อสุข เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมส่งผลให้จิตผ่องใส สงบเย็น และนำไปสู่การกระทำที่เป็นกุศลได้อีกมากมาย (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

ความสอดคล้องของเกณฑ์หลักและเกณฑ์รอง คือการใช้ความเป็นกุศลมูลและอกุศลมูลและสภาวะที่ส่งผลต่อจิตใจ เช่น ความปลอดโปร่ง บริสุทธิ์ สงบ ความกระวนกระวาย ความเร่าร้อน เป็นเกณฑ์หลักในการตัดสิน ส่วนเกณฑ์อื่นๆ ที่กล่าวถึงได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวกับผลของการกระทำนั้น แม้ศาสนาพุทธจะไม่ถือว่าเป็นหลักในการตัดสินการกระทำ แต่ก็ต้องนำมาพิจารณาด้วย ความจำเป็นที่จะต้องใช้เกณฑ์ถึง 2 อย่างเป็นเกณฑ์ในการตัดสินนี้ ในระดับเกณฑ์รอง อาจพิจารณาได้จากข้อเท็จจริงในสังคมในปัจจุบันประการหนึ่ง จะเห็นได้ว่าลำพังการกระทำบางอย่างทางกาย ทางวาจา เมื่อพิจารณาโดยการกระทำ (วิธีการ) และผลของการกระทำย่อมวินิจฉัยได้ไม่ยาก สิ่งที่แสดงออกมาทางกาย ทางวาจา รู้ได้โดยง่าย โดยวินิจฉัยว่า ตนเองติเตียนการกระทำตนเองหรือไม่ บัณฑิตยอมรับหรือติเตียนหรือไม่ เป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือสังคม หรือเบียดเบียนตนและสังคมหรือไม่ อาศัยเกณฑ์ตัดสินเท่านั้นก็ทราบได้ว่า การกระทำเช่นนี้ ดี ชั่ว ถูก ผิด ควรหรือไม่ควรอย่างไร โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงเจตนาในการกระทำ แต่ไม่ได้หมายความว่า การกระทำนั้นบุคคลปราศจากเจตนา เพราะเมื่อไม่ประกอบด้วยเจตนา การกระทำย่อมไม่เป็นอันทำและไม่จัดเป็นกรรม

องค์แห่งปาณาติบาต

ในเชิงพุทธจริยศาสตร์นั้น นอกจากเกณฑ์ตัดสินที่กล่าวมาแล้ว ยับมีองค์แห่งปาณาติบาต 5 ประการที่ใช้เป็นเกณฑ์ร่วมในการพิจารณา ดังนี้

- 1) สัตว์มีชีวิต (ปาโณ)
- 2) รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต (ปาณสณญิตา)
- 3) มีจิตคิดจะฆ่า (วธกจิตต์)
- 4) ทำความเพียรเพื่อให้ตาย (อุปกุกโม)
- 5) สัตว์ตายลง เพราะความเพียรนั้น (เตน มรณ) (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 45/445-446)

เมื่อครบองค์ประกอบทั้ง 5 ประการนี้แล้ว ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดปาณาติบาต แต่ถ้าไม่ครบองค์ทั้ง 5 ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดปาณาติบาต

การฆ่าสัตว์ จะมีโทษมาก หรือโทษน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสัตว์ที่ถูกฆ่า และความพยายามของ

ผู้ฆ่า ซึ่งต้องอาศัยหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 3 ประการ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538) ดังนี้

1. ร่างกายของสัตว์ที่ถูกฆ่า ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง ม้า โค กระบือ ฯลฯ ก็มีโทษมาก เมื่อกรรมส่งผลแก่ผู้กระทำย่อมให้ผลมากตามไปด้วย เพราะชีวิตของสัตว์พวกนี้ ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าสัตว์ที่ถูกฆ่าเป็นสัตว์เล็ก เช่น มด ยุง รื่น ไร ฯลฯ ก็มีโทษน้อย เมื่อกรรมส่งผลแก่ผู้กระทำก็ย่อมให้ผลน้อยตามไปด้วย

2. คุณธรรมของสัตว์ที่ถูกฆ่า ในระหว่างสัตว์ดิรัจฉานกับมนุษย์นั้น การฆ่ามนุษย์มีโทษมากกว่าสัตว์ดิรัจฉาน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์ดิรัจฉาน

สำหรับการฆ่ามนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ฆ่าผู้ที่มีศีลธรรม เช่น ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เป็นต้น มีโทษมากกว่าผู้ไม่มีศีลธรรม เช่น โจรผู้ร้าย เป็นต้น ย่อมมีโทษน้อยกว่า ถ้าผู้ถูกฆ่าเป็นบิดา มารดา พระอรหันต์ ฯลฯ ถือเป็นอนันตริยกรรม ยิ่งมีโทษมากยิ่งขึ้น

3. ความเพียรของผู้ฆ่า อาศัยตัดสินโดย โยคะ คือในขณะที่ฆ่านั้น ได้ใช้ความเพียรพยายาม มากหรือน้อยเพียงใด ถ้าใช้ความพยายามมาก ก็มีโทษมาก กล่าวคือกรรมย่อมส่งผลแก่ผู้กระทำมาก ถ้าใช้ความพยายามน้อยก็มีโทษน้อย กล่าวคือกรรมย่อมส่งผลแก่ผู้กระทำมาก

ดังนั้น จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์แล้ว จะเห็นได้ว่า พุทธจริยศาสตร์นั้นหมายถึงหลักคำสอนของนักปราชญ์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นทรงวางหลักไว้เพื่อให้สาวกประพฤติและปฏิบัติตามเพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง พุทธจริยศาสตร์จึงใช้หลักเกณฑ์ทั้ง 3 ระดับนี้เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยว่าสิ่งใดถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควรเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เป็นต้น นอกจากนั้นยังนำองค์ประกอบแห่งปาณาติบาตมาประกอบการพิจารณาด้วยจึงจะเข้าหลักเกณฑ์ว่าการฆ่านั้นสำเร็จหรือไม่

เกณฑ์การตัดสินการวิสามัญฆาตกรรมในทัศนะทางพุทธจริยศาสตร์

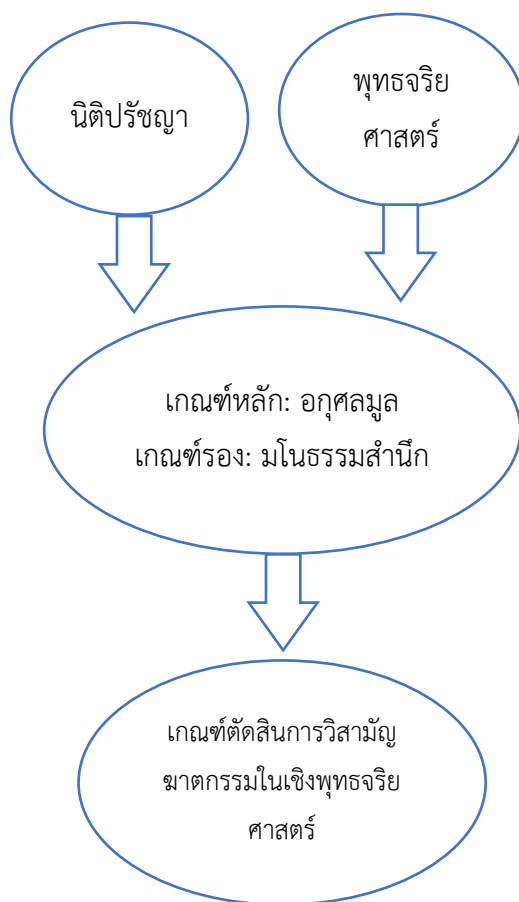
การวิสามัญฆาตกรรมนั้น ถือเป็นการฆ่าลักษณะหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการเข้าไปตัดรอนหรือทำลายชีวิตของสัตว์ให้ตายหรือขาดสูญ การฆ่านั้นต้องประกอบด้วยโยคะ (ความพยายาม) ของผู้ฆ่าด้วย ในกรณีการวิสามัญฆาตกรรมผู้ร้ายหรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความอาญาโดยเจ้าพนักงานนั้นเป็นปัญหาเกี่ยวกับการผิดศีลข้อปาณาติบาตหรือไม่ โดยพื้นฐานชาวพุทธทุกคนทราบดีว่า การฆ่าเป็นการผิดศีล เป็นบาป (อกุศลกรรม) ไม่ควรฆ่าหรือทำร้ายหรือเบียดเบียนกัน แต่การฆ่าโดยเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าได้กระทำตามหน้าที่หรืออ้างว่าอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานในขณะปฏิบัติหน้าที่นั้น ถึงแม้ว่ากฎหมายกำหนดให้ยกเว้นความผิดให้แก่เจ้าพนักงานก็ตาม แต่ในมุมมองทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการฆ่า เพราะประกอบด้วยผู้นั้นมีชีวิต รู้ว่ามีชีวิต มีเจตนาคิดจะฆ่า มีความพยายามทำให้ตาย และผู้ตายลงเพราะความเพียรนั้น แต่เมื่อพิจารณาจากทัศนะทางพุทธจริยศาสตร์ที่มีต่อการวิสามัญฆาตกรรมแล้ว ผู้เขียนได้พบปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการวิสามัญฆาตกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำต่อผู้กระทำความผิดหรืออาชญากร 2 ด้าน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านคุณค่าของมนุษย์ พบว่า การวิสามันยาตกรรมนั้น เป็นการฆ่าผู้อื่นโดยเจาพนักงานซึ่งอ้างว่าเป็นการปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือฆ่าผู้อื่นตายระหว่างที่เขายู่ในความควบคุมของตน โดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ตามหลักพุทธจริยศาสตร์มองว่าสิ่งมีชีวิตทุกชนิดมีคุณค่าในตัวเอง แต่จะมีมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของสัตว์ เช่น มนุษย์ย่อมมีคุณค่ามากกว่าบรรดาสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ถ้าเอาเกณฑ์องค์แห่งปาณาติบาตมาจับ โดยพิจารณาว่า สัตว์มีชีวิต รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต มีจิตคิดจะฆ่า ทำความเพียรเพื่อให้ตาย และสัตว์ตายลงเพราะความเพียรนั้น และเกณฑ์หลักของการกระทำนั้นประกอบด้วยอกุศลมูลได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ และเกณฑ์รอง คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของคนทั่วไป จะเห็นได้ว่า การวิสามันยาตกรรมนั้น ไม่ได้ประกอบด้วยเกณฑ์หลักอกุศลธรรมใด คือ ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ เพราะเป็นการปฏิบัติงานตามหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่ประชาชน และเพื่อป้องกันตนเอง ไม่มีเจตนาฆ่าแต่อย่างใด หากคนร้ายไม่ต่อสู้ขัดขืน และเกณฑ์รอง คือ ความรู้สึกรับผิดชอบของตนเองและคนทั่วไปยอมรับได้ว่าเป็นหน้าที่ของผู้รักษากฎหมายเพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อป้องกันตนเอง จึงไม่ถือว่าผิดทางพุทธจริยศาสตร์

2. ปัจจัยด้านกฎหมาย พบว่า การวิสามันยาตกรรมนั้น เป็นการฆ่าที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานมีอำนาจกระทำได้ แต่ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใดกระทำไปเกินเขตอำนาจหน้าที่ ย่อมมีความผิดและรับโทษสำหรับความผิดนั้นไปและผิดทางพุทธจริยศาสตร์ด้วย การที่กฎหมายกำหนดเป็นหน้าที่และมอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่รัฐในการจัดการความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือเพื่อความผาสุกของสังคมหรือชุมชนเป็นสำคัญ ดังนั้น กรณีการวิสามันยาตกรรม ถ้านำเกณฑ์แห่งองค์ปาณาติบาตถือว่าผิดศีล ข้อปาณาติบาตแต่ด้านพุทธจริยศาสตร์ตามเกณฑ์หลัก คือ อกุศลมูล และเกณฑ์รอง คือ มโนธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีมาจับ ไม่ถือว่าเป็นการฆ่าโดยเจตนาอกุศลมูล และไม่เป็นสิ่งที่ผิดตามหลักจริยธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เมื่อถ้าพิจารณาในทัศนะทางกฎหมายจะเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานกระทำได้ แต่กระทำไปไม่เกินขอบเขตที่กฎหมายให้ไว้ เพราะถ้าทำไปเกินกว่าที่กฎหมายให้อำนาจไว้ เจ้าพนักงานผู้นั้นย่อมรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว เพราะเจ้าหน้าที่รัฐ มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยรัฐมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้น การวิสามันยาตกรรมในทัศนะทางทางพุทธจริยศาสตร์จึงไม่เป็นสิ่งที่ผิดต่อหลักจริยธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์ และในทัศนะทางกฎหมายแล้ว ถือว่าการวิสามันยาตกรรมนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง เพราะกฎหมายกำหนดอำนาจและหน้าที่ให้เจ้าหน้าที่รัฐกระทำได้ แต่อยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ไว้เท่านั้น แต่ในทางศีลธรรมถือว่าผิดศีลปาณาติบาต แต่ไม่รุนแรงเพราะไม่มีเจตนาฆ่าด้วยอกุศลมูลนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง “เกณฑ์ตัดสินการวิสามัญฆาตกรรมในเชิงพุทธจริยศาสตร์” นั้น ผู้เขียน พบว่า มีองค์ความรู้ที่สามารถจะนำมาสังเคราะห์เข้าด้วยกันได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้เกณฑ์การตัดสินการวิสามัญฆาตกรรมในเชิงพุทธจริยศาสตร์

ด้านนิติปรัชญา พบว่ามนุษย์มีสิทธิในชีวิตของตนตามที่กฎหมายได้บัญญัติรับรองไว้ ผู้ใดจะละเมิดต่อสิทธิในชีวิตของผู้อื่นไม่ได้เลย บุคคลจะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย และไม่กระทำการใดอันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ในขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐก็มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ควบคุมอาชญากรรมและอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น รัฐจึงกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายให้บรรลุตามความประสงค์ของตน

ด้านพุทธจริยศาสตร์ พบว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณค่าในชีวิตอันเกิดจากการกระทำหรือความประพฤติของตน เนื่องจากพระพุทธศาสนามุ่งเน้นคุณค่าในชีวิตของมนุษย์ อันเกิดจากการกระทำหรือความประพฤติดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ นอกจากนั้นพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องชี้ให้คนทั่วไปในสังคมได้รู้และเข้าใจว่าสิ่งใดถูกหรือผิด อย่างไร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปสู่ความเป็นสังคมที่มีความรัก ความสามัคคีและความปรารถนาดีต่อ

กัน อีกทั้งยังใช้เป็นแนวทางเดียวกันในการประพจน์และปฏิบัติร่วมกันของคนในสังคม มีเกณฑ์ตัดสินอยู่ 2 ระดับคือ เกณฑ์ตัดสินหลักโดยยึดถือการกระทำด้วยอกุศลมูลหรือทำด้วยกุศลมูล ส่วนเกณฑ์รองคือ คำนึงถึงมโนธรรมสำนึก มีผลกระทบต่อชีวิตจิตใจของตนเองหรือคนอื่นอย่างไร

สรุป

การวิสามัญฆาตกรรมนั้น เป็นการฆาตกรรมผู้ร้ายหรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความอาญาโดยเจ้าพนักงานอ้างว่าได้กระทำไปตามหน้าที่หรืออ้างว่าอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้น เป็นปัญหาในเชิงจริยธรรมหรือไม่ โดยพื้นฐานชาวพุทธทุกคนทราบดีว่า ในการฆ่านั้น ผู้กระทำย่อมมีเจตนาฆ่า ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดศีล เป็นบาป (อกุศลกรรม) ไม่ควรฆ่าหรือทำร้ายหรือเบียดเบียนกัน แต่การฆ่าโดยเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าได้กระทำตามหน้าที่หรืออ้างว่าอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้น กฎหมายกำหนดให้ยกเว้นความผิดให้แก่เจ้าพนักงาน โดยเจ้าพนักงานไม่ต้องรับผิด ในทัศนะทางพุทธจริยศาสตร์ต้องพิจารณาถึงเกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ เพราะเมื่อนำเกณฑ์หลัก คือ อกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ และเกณฑ์รอง ได้แก่ มโนธรรม ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีมาจับแล้ว ถือได้ว่าการวิสามัญฆาตกรรมนั้น ไม่มีเจตนาฆ่าด้วยอกุศลมูล เพราะเจ้าพนักงานทำตามหน้าที่เพื่อป้องกันชีวิตและทรัพย์สินตนเองและสังคม ถือว่าไม่ผิดจริยธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์ และในทัศนะทางกฎหมาย การวิสามัญฆาตกรรมนั้น เป็นการฆ่าโดยเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าได้กระทำไปตามหน้าที่หรืออ้างว่าอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้น ถือว่าไม่ผิดต่อกฎหมาย เพราะกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจกระทำได้และไม่เป็นความผิด ซึ่งเข้ากับข้อยกเว้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 143 วรรค 3 แต่ถ้าเจ้าหน้าที่รัฐผู้ใดกระทำให้เกินขอบเขตอำนาจและหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ ย่อมรับผิดชอบทางอาญาเป็นรายบุคคลไปและถือว่าผิดหลักพุทธจริยศาสตร์เพราะมีเจตนาที่เป็นอกุศลมูลเป็นที่ตั้ง

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2540). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาสังคมร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คณิง ฤไชย. (2548). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเทวินทร์ เทวินโท. (2549). *แก่นพุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- พิชัย นิลทองคำ. (2562). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: อทตยามิเลินเนียม.
- มนตรี จิตรวิวัฒน์. (2530). *วิสามัญฆาตกรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าพนักงานตำรวจ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (2538). *เบญจศีลและเบญจธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 15. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วสิน อินทสระ. (2549). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ธรรมดา.
- วิกรณ์ รักษ์ปวงชน และวิมาน กฤตพลวิมาน. (2562). *ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับใช้งานและประกอบการศึกษา*. นนทบุรี: ไอดีซี พรีเมียร์ จำกัด.
- สนิท สนั่นศิลป์. (2543). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ศูนย์ทนายความมุสลิม. (2567). *วิสามัญฆาตกรรม ในพื้นที่อำเภอบ้านนังสตา จังหวัดยะลา*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2567 จาก www.macmuslim.com.